

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри організації судових
та правоохоронних органів
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД ЗА ЗАКОННІСТЮ ЗАСТОСУВАННЯ ДО ЗАСУДЖЕНИХ ДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗАХОДІВ ПРИ ВІДБУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ У ВИДІ ГРОМАДСЬКИХ ТА ВИПРАВНИХ РОБІТ

Статтю присвячено проблемам прокурорського нагляду за законністю застосування до засуджених заходів заохочення та стягнення при відбуванні кримінальних покарань у виді громадських та виправних робіт. Визначаються основні аспекти прокурорського нагляду за додержанням законів у цій сфері, аналізуються джерела виявлення прокурором порушень законів при застосуванні до засуджених заходів заохочення і стягнення. Формулюються пропозиції щодо підвищення ефективності прокурорського нагляду за законністю застосування до засуджених заходів заохочення та стягнення при відбуванні кримінальних покарань у виді громадських та виправних робіт.

Ключові слова: прокурорський нагляд, заходи заохочення та стягнення, кримінальні покарання, засуджені, громадські роботи, виправні роботи.

Статья посвящена проблемам прокурорского надзора за законностью применения к осуждённым мер поощрения и взыскания при исполнении уголовных наказаний в виде общественных и исправительных работ. Определяются основные аспекты прокурорского надзора за соблюдением законов в этой сфере, анализируются источники выявления прокурором нарушений законов при применении к осуждённым мер поощрения и взыскания. Формулируются предложения относительно повышения эффективности прокурорского надзора за законностью применения к осуждённым мер поощрения и взыскания при исполнении уголовных наказаний в виде общественных и исправительных работ.

Ключевые слова: прокурорский надзор, меры поощрения и взыскания, уголовные наказания, осуждённые, общественные работы, исправительные работы.

Article is devoted to problems of public prosecutor's supervision of legality of application to condemned encouragement and collecting measures at execution of criminal punishments in the form of public and corrective works. The main aspects of public prosecutor's supervision of observance of laws in this sphere are defined; sources of identification are analyzed by the prosecutor of violations of laws at application to condemned encouragement and collecting measures. Offers concerning increase of efficiency of public prosecutor's supervision of legality of application to condemned encouragement and collecting measures are formulated at execution of criminal punishments in the form of public and corrective works.

Keywords: public prosecutor's supervision, encouragement and collecting measures, the criminal punishments condemned, public works, corrective works.

В контексті гуманізації кримінально-правової політики нашої держави набуває дедалі більшого опитення застосування кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, значну питому вагу серед яких займають громадські та виправні роботи. Законність їх виконання, а також

додержання прав засуджених в процесі їх відбування вимагають посиленого прокурорського нагляду, що визначає актуальність теми даної наукової статті.

Проблеми прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань розглядали такі дослідники, як В.С. Бабкова, П.М. Каркач, В.П. Корж, М.В. Косюта, М.П. Курило, А.В. Лапкін, Р.В. Лемак та ін. Питання прокурорського нагляду за виконанням кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, в тому числі громадських та виправних робіт, на дисертаційному рівні досліджувалися В.І. Прищепю. Разом з тим, у працях зазначених фахівців не всі проблеми прокурорського нагляду за додержанням прав засуджених при застосуванні до них заходів заохочення та стягнення при відбуванні кримінальних покарань у виді громадських та виправних робіт отримали достатнє висвітлення.

З урахуванням викладеного, метою даної наукової статті є заповнення вказаних теоретичних прогалів та розроблення на цьому ґрунті відповідних рекомендацій наукового та методичного характеру, спрямованих на підвищення ефективності прокурорського нагляду за додержанням прав засуджених при відбуванні кримінальних покарань у виді громадських та виправних робіт.

Аналізуючи такі види кримінальних покарань, як громадські та виправні роботи, слід зауважити, що вони у науковій юридичній літературі розглядаються як найперспективніша альтернатива позбавлення волі¹. Так, приміром, європейські фахівці зазначають, що із усіх

1 Халимон С. *Правове регулювання виконання покарання у виді громадських робіт (Порівняльний аналіз на прикладі України, Російської Федерації та Республіки Білорусь)* // С. Халимон // *Підприємництво, господарство і право*. — 2005. — 12. — С. 167–169. — С. 167.

альтернатив покаранням, що пов'язані з позбавленням волі, які були розроблені останнім часом у західноєвропейських країнах, тільки відбування покарання з виконанням громадсько-корисних робіт застосовується у широкому масштабі². На 1 жовтня 2014 р. на обліку у КВІ перебувало 6147 осіб, засуджених до кримінального покарання у виді громадських робіт та 1821 осіб, засуджених до покарання у виді виправних робіт³.

Питання виконання даних видів кримінальних покарань регламентуються главою 8 КВК України «Виконання покарань у виді громадських робіт» (статті 36–40)⁴ та нормами Розділу II Інструкції про порядок виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань від 19 грудня 2003 р. (далі по тексту — Інструкція)⁵, якими регламентуються порядок та умови виконання покарання у виді громадських робіт, а також ст. ст. 41–46 КВК України та Розділом III Інструкції, якими регулюються порядок

2 Старков О.В., Милуков С.Ф. *Наказание: уголовно-правовой и криминологический анализ*. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. — 461 с. — С. 60.

3 Довідка про чисельність осіб, які знаходяться на обліку у органах кримінально-виконавчої інспекції станом на 1 жовтня 2014 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua>. — Заголовок з екрана.

4 Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 // Відом. Верхов. Ради України. — 2004. — №3. — Ст. 21.

5 Інструкція про порядок виконання кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань: затверджена Наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань та МВС України від 19 грудня 2003 р. №270/1560 // Офіційний вісник України. — 2003. — №2. — Ст. 90.

і умови виконання кримінального покарання у виді виправних робіт.

При цьому одним із важливих аспектів забезпечення прокурором прав засуджених до кримінальних покарань у виді громадських та виправних робіт є нагляд за законністю застосування до засуджених заходів заохочення та стягнення, які виступають у якості дієвого засобу виховного впливу.

Слід зауважити, що заохочення та стягнення, як елементи виховання довели свою необхідність в різних сферах праводіносин. Не є виключенням в цьому випадку і процес виконання покарань. Як слушно зауважує М. В. Романов, заходи стягнення виступають як засіб забезпечення режиму, а також відіграють роль певного психологічного стримуючого фактора, за допомогою якого держава здатна впливати на поведінку засуджених¹. Так само і застосування заходів заохочення має на меті здійснення виховного впливу на тих осіб, до яких ці заходи застосовуються на основі об'єктивної оцінки поведінки засуджених, їхнього ставлення до праці².

Прокуророві необхідно брати до уваги, що відповідно до ч. 5 ст. 41 КВК України, кримінально-виконавча інспекція (далі — КВІ) застосовує заходи заохочення і стягнення до засуджених до покарання у виді виправних робіт. Щодо громадських робіт такої норми не передбачено, але фактично вказані обов'язки також покладаються на КВІ. О. В. Ткачова зауважує,

1 Романов М. В. *Правове регулювання заходів стягнення, що застосовуються до осіб, позбавлених волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / М. В. Романов; Нац. юрид. акад. ім. Я. Мудрого.* — Х., 2003. — С. 3.

2 Лемак Р. В. *Прокурорський нагляд за додержанням законів в установах виконання покарань: монографія / Р. В. Лемак.* — Х., 2013. — С. 190.

що, на відміну від функціональних обов'язків КВІ з виконання покарання у виді виправних робіт, у переліку її повноважень, якими вона наділена під час виконання громадських робіт, не йдеться про будь-які повноваження виховного характеру стосовно засуджених. Так, кримінально-виконавчим законодавством окремо не передбачається в цьому переліку, наприклад, проведення індивідуальних бесід із цими особами, застосування будь-яких заходів заохочення і стягнення. На думку автора, це пояснюється нетривалістю виконання зазначеного виду покарання³.

Таким чином, перевірку прокурора підлягає додержання вимог ст. 46 КВК України, яка регулює заходи заохочення і стягнення, що застосовуються до осіб, засуджених до виправних робіт. Відповідно до ч. 1 вказаної статті, власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган щодо засуджених до покарання у виді виправних робіт може застосовувати заходи заохочення і стягнення, передбачені законодавством про працю. Очевидно, що і порядок їх застосування встановлюється Кодексом законів про працю України, додержання відповідних положень якого і підлягає перевірці прокурора. Так, відповідно до ст. 143 КЗпП України, до працівників підприємств, установ, організацій можуть застосовуватись будь-які заохочення, що містяться в затверджених трудовими колективами правилах внутрішнього трудового розпорядку. Згідно із ст. 147 КЗпП України, за порушення трудової дисципліни до працівника може бути застосовано тільки один з таких

3 Ткачова, О. В. *Виконання покарань у виді виправних і громадських робіт: монографія / О. В. Ткачова; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого.* — Х. : Право, 2010. — С. 153.

заходів стягнення: 1) догана; 2) звільнення¹. При цьому прокурор повинен встановити правомірність застосування останнього виду стягнення, яке має вплив на подальший хід виконання покарання у виді виправних робіт, оскільки щоб ухилитися від виконання даного покарання, власник може спрямувати свої зусилля на розірвання трудової угоди із засудженим працівником².

Задля цього при перевірці окремих підприємств, установ, організацій, на яких працюють засуджені до виправних робіт, прокурор знайомиться з організацією виховної роботи. Як зауважується у Методичних рекомендаціях Генеральної прокуратури України з питань прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, виконання адміністрацією покладених на неї законом обов'язків прокурор перевіряє шляхом одержання відповідної інформації від начальника інспекції (старшого інспектора), ознайомлення з актами проведених КВІ перевірок, вибіркової перевірки окремих підприємств, де на місці знайомиться з виконанням законів³.

1 Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 №322-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/322-08. — Заголовок з екрана.

2 Соцький Ю. Правове регулювання виконання кримінального покарання у вигляді виправних робіт / Ю. Соцький // Підприємництво, господарство і право. — 2004. — №3. — С. 102.

3 Методичні рекомендації Генеральної прокуратури України з питань прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні покарань, не пов'язаних з позбавленням волі [Електронний ресурс]: схвалені науково-методичною радою при Генеральній прокуратурі України 3 лютого 2012 року. — Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/bmr.html?dir_id=107443. — Заголовок з екрана. — С. 32.

Як зауважує В.І.Прищеп, прокурор має брати до уваги також і те, що працівники КВІ зобов'язані підтримувати постійні контакти з власниками підприємств та трудовими колективами з метою своєчасного отримання інформації про застосування до засуджених заходів заохочення, стягнення, звільнення з роботи та ухилення їх від відбування покарання⁴. Прокурор може перевірити виконання цього обов'язку на підставі вивчення відповідних актів, які складаються працівниками КВІ за результатами контрольних перевірок за місцем роботи засудженого, які мають проводитися не менше ніж два рази протягом строку відбування покарання. Ці акти складаються у двох примірниках, один з яких залишається на підприємстві, а другий з відміткою про ознайомлення власника підприємства зберігається в особовій справі засудженого та використовується для контролю за усуненням виявлених недоліків.

В полі зору прокурора має перебувати також застосування до засуджених спеціальних заходів заохочення, передбачених для КВІ. Так, відповідно до ч. 2 ст. 46 КВК України, КВІ за зразкову поведінку і сумлінне ставлення до праці щодо засуджених може застосовувати такі заходи заохочення: подання до суду матеріалів на засудженого щодо умовно-дострокового звільнення або заміни невідбутої частини покарання штрафом; зарахування часу щорічної відпустки у строк відбування покарання. При цьому подання про умовно-дострокове звільнення засудженого від покарання або

4 Прищеп В.І. Прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань, не пов'язаних із обмеженням або позбавленням волі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / В.І. Прищеп. — Х., 2013. — С. 167.

заміну невідбутої частини покарання штрафом надсилається до суду КВІ з урахуванням характеристики на нього власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу за місцем роботи засудженого.

Важливим аспектом прокурорського нагляду за законністю виконання кримінальних покарань у виді громадських та виправних робіт є застосування до засуджених засобів стягнення. Відповідність закону останнього, з одного боку, сприяє неухильному додержанню прав засуджених, а з іншого — ефективності виконання даних видів покарань, досягненню їх мети і завдань. В цьому контексті необхідно підтримати позицію, що при здійсненні нагляду прокурору особливу увагу слід звертати на законність реагування працівників КВІ на порушення з боку засуджених, ретельно перевіряти заходи стосовно осіб, які ухиляються від відбуття покарання, а також тих, на яких оголошено розшук¹.

Законодавство передбачає спеціальні заходи стягнення щодо засуджених до цих видів кримінальних покарань. Так, ч. 1 ст. 40 КВК України встановлюється, що за порушення порядку та умов відбування покарання у виді громадських робіт, а також порушення громадського порядку, за яке засудженого було притягнуто до адміністративної відповідальності, до нього КВІ може бути застосоване застереження у виді письмового попередження про притягнення до кримінальної відповідальності. Аналогічна норма передбачена ч. 4 ст. 46 КВК щодо виправних

робіт. Тож прокурор повинен перевірити додержання цього обов'язку КВІ. Так, відповідно до Інструкції, з метою встановлення випадків порушення засудженими особами громадського порядку працівник інспекції контролює поведінку засуджених осіб і один раз на три місяці направляє до органів внутрішніх справ запити про те, чи притягувалися засуджені особи до адміністративної відповідальності (п. 5.8 Розділу II, п. 2.10 Розділу III Інструкції). Крім того, працівник інспекції направляє вимоги до підрозділів інформаційних технологій головних управлінь МВС України в Автономній Республіці Крим, місті Києві та Київській області, управлінь МВС України в областях, місті Севастополі та на транспорті з метою встановлення випадків учинення засудженими особами нових злочинів (п. 5.9 Розділу II, п. 2.11 Розділу III Інструкції).

В контексті нагляду за законністю застосування до засуджених заходів заохочення і стягнення прокурор зобов'язаний: а) вивчити матеріали особових справ засуджених; б) ознайомитись з наказами про накладення стягнення, особливо звернути увагу на їх мотивування; в) ознайомитись з кварталними звітними даними дисциплінарної практики КВІ. Так, наприклад, в особових справах засуджених зберігаються відповідні на запити та вимоги працівників КВІ щодо поведінки засуджених та вчинення ними нових злочинів; письмові пояснення, які відбираються у засудженої особи за кожним фактом допущеного порушення тощо.

Вивчаючи відповідні матеріали, а також особові справи засуджених, прокурор повинен з'ясувати: 1) наскільки ретельно і повно проведено перевірку кожного факту порушення режиму; 2) чи є випадки необґрунтованого застосування стягнень; 3) чи додержано встановленого

¹ Прищепя В.І. Прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань у вигляді виправних робіт / В.І. Прищепя // Вісн. Харківського нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. Серія «Право». — 2012. — № 1034. — С. 263.

законом порядку накладення стягнень (в аспекті на дотримання строків їх накладення, повідомлення про це застосованих, до яких застосовувалося стягнення, своєчасності приведення стягнень до виконання та відповідності стягнення характеру порушення, ступеню вини та особі порушника); 4) чи не перевищила посадова особа своїх повноважень, коли застосувала дисциплінарні стягнення або заохочення. При застосуванні заходів стягнення або заохочення з виходом за межі своїх повноважень має бути вжито заходів до скасування прийнятого рішення.

Перевіряючи обґрунтованість застосування стягнення, прокурору слід мати на увазі, що ухиленням від відбування покарання у виді громадських робіт вважаються: 1) невиконання встановлених обов'язків, порушення порядку та умов відбування покарання, а також притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, які були вчинені після письмового попередження; 2) невихід більше двох разів протягом місяця на громадські роботи без поважної причини; 3) допущення більше двох порушень трудової дисципліни протягом місяця; 4) поява на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння. Ухиленням засудженого від відбування покарання у виді виправних робіт є: 1) невиконання встановлених обов'язків; 2) порушення порядку та умов відбування покарання; 3) вчинення проступку, за який його було притягнуто до адміністративної відповідальності; 4) допущення більше двох разів протягом місяця прогулів, а також більше двох порушень трудової дисципліни протягом місяця або поява на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння. Порушником визнається також засуджена особа, яка не з'явилась

без поважної причини до інспекції або зникла з метою ухилення від відбування покарання. При цьому поважними причинами неявки засудженої особи до інспекції у призначений строк визнаються: несвоєчасне одержання виклику, хвороба та інші обставини, що фактично позбавляють її можливості своєчасно прибути за викликом і які документально підтверджені

Перевіряючи додержання встановленого законом порядку застосування стягнення, прокуророві слід мати на увазі, що накладене стягнення приводиться до виконання негайно або не пізніше одного місяця з дня його накладення. Якщо протягом місяця з дня накладення стягнення воно не було приведення до виконання, то це стягнення не виконується. Крім цього, якщо за порушеннями проводилася перевірка, то стягнення накладається у такий же строк з дня її закінчення, але не пізніше як 6 місяців з дня вчинення проступку.

Пильну увагу прокурор повинен звертати на своєчасність складання, правильність оформлення та змістовність матеріалів, які КВІ надсилає йому для вирішення питання про притягнення до кримінальної відповідальності відповідно до ст. 389 КК України¹ особи, яка ухиляється від відбування покарання у виді громадських або виправних робіт. Відповідно до Інструкції, прокуророві направляються такі матеріали: подання; копія вироку суду; копія облікової картки; довідка про відбутий засудженою особою час покарання (у годинах); довідка про вчинені ним порушення та вжиті інспекцією заходи впливу; пояснення

¹ Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main>. — Заголовок з екрана.

засудженої особи; інші дані, що свідчать про ухилення. Основним документом серед цих матеріалів є подання, у якому вказуються конкретні факти ухилення засудженої особи від відбування покарання, а саме: кількість випадків невиходу на роботу, порушення трудової дисципліни, появи на роботі в нетверезому стані і протягом якого часу вони здійснені; неявка в інспекцію за викликом без поважних причин; які не виконав обов'язки та допустив порушення порядку й умов відбування покарання; які вчинено проступки засудженою особою та чи притягувалась вона до адміністративної відповідальності; ухилення від реєстрації. Важливість цих матеріалів зумовлюється тим, що на їх основі прокурор приймає рішення про порушення досудового розслідування за ознаками складу злочину, передбаченого ст. 389 КК України, тому в кожному конкретному випадку необхідно пересвідчитися у повноті і достатності таких матеріалів для вирішення питання щодо ініціювання кримінального провадження.

Виявлені прокурором порушення у сфері застосування до засуджених до кримінальних покарань у виді громадських та виправних робіт заходів заохочення та стягнення повинні знайти відображення у акті, який складається за результатами перевірки: довідці або доповідній записці. Дослідники наголошують на тому, що у довідці висвітлюють основні питання, що перевірялися, а також яким чином усунуто порушення, виявлені під час

попередньої перевірки. У ній необхідно відображати характер виявлених порушень закону, прізвища та посади осіб, які їх допустили; дані про вжиті заходи щодо усунення порушень закону та поновлення прав засуджених, які внесено у документи прокурорського реагування чи які слід внести на усунення виявлених порушень; пропозиції щодо інших шляхів реалізації та використання результатів перевірки; ефективність відомчого контролю з боку ДПтСУ, регіональних управлінь внутрішніх справ, а також контролю з боку спостережних комісій¹. Відповідно, у довідці прокурор має зафіксувати виявлені порушення, а також обґрунтувати доцільність внесення актів прокурорського реагування, спрямованих на їх усунення та притягнення до відповідальності винних у вчиненні порушень закону осіб.

На підставі викладеного можна дійти висновку, що додержання законів при застосуванні заходів заохочення та стягнення до засуджених до кримінальних покарань у виді громадських та виправних робіт є важливим аспектом прокурорського нагляду за законністю виконання кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, і від належної організації нагляду на цій ділянці залежить ефективність наглядової діяльності прокурора у кримінально-виконавчій сфері в цілому.

¹ Бабкова В. С. Результати прокурорської перевірки додержання законів при виконанні покарань у виді громадських та виправних робіт // Теорія і практика правознавства. — Вип. 1 (5) / 2014

Література

1. Бабкова В. С. Результати прокурорської перевірки додержання законів при виконанні покарань у виді громадських та виправних робіт / В. С. Бабкова // Теорія і практика правознавства. — Вип. 1 (5) / 2014. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/1.2014/11.1.pdf.
2. Довідка про чисельність осіб, які знаходяться на обліку у органах

- кримінально-виконавчої інспекції станом на 1 жовтня 2014 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua>. — Заголовок з екрана.
3. Інструкція про порядок виконання кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань: затверджена Наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань та МВС України від 19 грудня 2003 р. № 270/1560 // Офіційний вісник України. — 2003. — № 2. — Ст. 90.
 4. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/322-08. — Заголовок з екрана.
 5. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 // Відом. Верхов. Ради України. — 2004. — № 3. — Ст. 21.
 6. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main>. — Заголовок з екрана.
 7. Лемак Р.В. Прокурорський нагляд за додержанням законів в установах виконання покарань: монографія / Р.В. Лемак. — Х., 2013. — 224 с.
 8. Методичні рекомендації Генеральної прокуратури України з питань прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні покарань, не пов'язаних з позбавленням волі [Електронний ресурс]: схвалені науково-методичною радою при Генеральній прокуратурі України 3 лютого 2012 року. — Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/bmr.html?dir_id=107443. — Заголовок з екрана.
 9. Прищепя В.І. Прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань, не пов'язаних із обмеженням або позбавленням волі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / В.І. Прищепя. — Х., 2013. — 243 с.
 10. Прищепя В.І. Прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань у вигляді виправних робіт / В.І. Прищепя // Вісн. Харківського нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. Серія «Право». — 2012. — № 1034. — С. 262–265.
 11. Романов М.В. Правове регулювання заходів стягнення, що застосовуються до осіб, позбавлених волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / М.В. Романов; Нац. юрид. акад. ім. Я. Мудрого. — Х., 2003. — 20 с.
 12. Соцький Ю. Правове регулювання виконання кримінального покарання у вигляді виправних робіт / Ю. Соцький // Підприємництво, господарство і право. — 2004. — № 3. — С. 101–102.
 13. Старков О.В. Наказание: уголовно-правовой и криминологический анализ / О.В. Старков, С.Ф. Милюков. — СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. — 461 с.
 14. Ткачова, О.В. Виконання покарань у виді виправних і громадських робіт: монографія / О.В. Ткачова; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. — Х. : Право, 2010. — 192 с.
 15. Халимон С. Правове регулювання виконання покарання у виді громадських робіт (Порівняльний аналіз на прикладі України, Російської Федерації та Республіки Білорусь) / С. Халимон // Підприємництво, господарство і право. — 2005. — № 12. — С. 167–169.